

Sanja Simel, Senka Gazibara: Kreativnost u nastavi hrvatskoga jezika
Život i škola, br. 29 (1/2013.), god. 59., str. 188. – 204.

UDK 371.3 : 811.163.42

Prethodno priopćenje

Primljeno: 3. rujna 2012.

KREATIVNOST U NASTAVI HRVATSKOGA JEZIKA

Sanja Simel, asistentica

Senka Gazibara, asistentica

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Sažetak: Tema je rada kreativnost u nastavi hrvatskoga jezika. Suvremena riječ kreativnost (lat. creare) upućuje na moć stvaranja, izumljivanje ili proizvodnju; umjetničko stvaralaštvo i sudjelovanje u nečemu korisnome ili vrijednome (konstruktivnom, svrhovitom). U radu se postavljaju istraživačka pitanja: Smatraju li učenici i nastavnici kreativnost važnom sastavnicom u nastavi hrvatskoga jezika i zašto? Imaju li mogućnost kreativno se izraziti u nastavi hrvatskoga jezika i kako? Podudaraju li se mišljenja učenika i nastavnika o uspješnosti provođenja kreativnih tehnika? Istraživanje je provedeno na uzorku od 200 učenika srednje strukovne škole u Osijeku u dobi od 14 do 19 godina te na uzorku od petero nastavnika hrvatskog jezika. Podatci su prikupljeni anketnim upitnikom koji je sadržavao pitanja otvorenoga, zatvorenoga i kombiniranoga tipa te skale procjene zadanih tvrdnji. Anketiranje je bilo anonimno u određenome vremenskom presjeku.

Istraživanje je pokazalo da je učenicima i nastavnicima u nastavi hrvatskoga jezika važna kreativnost jer po mišljenju učenika kreativne tehnike u nastavi olakšavaju usvajanje nastavnoga sadržaja. Uz to, nastavnici ističu da se kreativnošću povećava i motiviranost učenika za rad. Svi nastavnici smatraju da se mogu kreativno izraziti na nastavi hrvatskoga jezika, dok su učenici podijeljeni oko toga pitanja. Podatci ukazuju na podudarnost u mišljenjima nastavnika i učenika o uspješnosti provođenja kreativnih tehnika u nastavi hrvatskoga jezika, pri čemu nisu ni zadovoljni ni nezadovoljni njihovom uspješnošću te je najmanje ispitanika u potpunosti zadovoljno spomenutim.

Ključne riječi: hrvatski jezik, kreativne tehnike, kreativnost, nastavnici, učenici.

1. Uvod

Proučavanje fenomena ljudske kreativnosti javlja se sredinom dvadesetog stoljeća pod vodstvom psihologa Joy Paul Guildforda kada se spoznaje važna podjela ljudskoga mišljenja na divergentno i konvergentno. Guildford divergentno mišljenje prepoznaje kao osnovnu karakteristiku kreativnosti tvrdeći da što je divergentno mišljenje razvijenije, osoba je

kreativnija (Somolanji & Bognar, 2008). Od 1990-ih značaj kreativnosti u obrazovanju prepoznat je i od strane političkih kreatora u mnogim dijelovima svijeta (Tan, 2007).

Suvremena riječ kreativnost (lat. *creare*) upućuje na moć stvaranja, izumljivanje ili proizvodnju; umjetničko stvaralaštvo i sudjelovanje u nečemu korisnom ili vrijednom (konstruktivnom, svrhovitom) (Bognar, 2010). Kreativnost nije jednoznačna pojava koja se može precizno definirati već je kompleksna i višestrana s obzirom na svoju prirodu. Nakon pola stoljeća nastojanja, mnogi su se složili da kreativnost obuhvaća ciljano razmišljanje i stvaranje relativno novih i korisnih ideja ili proizvoda (Tan, 2007). Definicija koja obuhvaća većinu gledišta kaže da je kreativnost urođena sposobnost svakog pojedinca da proizvodi određenu novinu na već postojeće stanje bilo u materijalnoj, bilo u duhovnoj sferi (ideje, rješenja, umjetnički oblici, teorije ili proizvodi), da je ta novina originalna, ekonomična i primjenjiva unutar određenog socijalnog konteksta i da je pozitivno usmjerena. Ona podrazumijeva kreativni potencijal osobe, ali i daljnje uvježbavanje i razvijanje (Somolanji & Bognar, 2008). Proučavanje kreativnosti danas je dominantno u službi odgoja i obrazovanja gdje se škola kao mjesto sustavnog razvijanja smatra jednom od osnovnih predispozicija za razvoj kreativnosti iz kreativnog potencijala pojedinca. Kreativnost se učitelja uzima kao glavna pretpostavka za razvijanje kreativnog učenika (Somolanji & Bognar, 2008). Od učitelja se očekuje otvorenost za prihvaćanje različitosti i jedinstvenosti svakog djeteta, kako bi se razvijao njegov talent i istražile potencijalne kompetencije u sigurnom i bogatom sociokulturnom okruženju (Tan, 2007). Postoje najmanje tri stvari koje učitelji mogu učiniti kako bi kreirali razred u kojem će jačati kreativnost: razvijati kod učenika stav i vještine kreativnosti, poučiti učenike kreativnim metodama u svom predmetu i razvijati razred otvoren za kreativno rješavanje problema (Starko, 2010).

U današnjem svijetu brzih promjena pred nas se postavlja zahtjev nošenja s tim promjenama i uvođenja novih. Upravo je kreativan način razmišljanja izvor promjena. Prema tome, školski kurikulum treba obuhvaćati učenje kreativnog mišljenja. Time će škole postati mnogo uspješnije u pripremanju mladih ljudi za sposobnost nošenja s promjenama i za sposobnost uvođenja novih (Tan, 2007). Kada se govori o dječjoj kreativnosti, govori se o tome da djeca stvaraju ideje, organiziraju informacije, razmišljaju o koncepciji pitanja. To je stav koji treba razvijati kod djece kako bi im se pomoglo razumjeti svijet u kojem žive. Temeljni je cilj da se djeca (i mi kao njihovi učitelji) ne boje ideja (Bowkett, 2007).

Važnost kreativnosti kao osobine pojedinca očituje se u njegovoj budućnosti. Nakon izlaska iz školskog sustava, naglasak je na zapošljavanju. Danas se na tržištu rada prije svega traži kreativnost i domišljatost u rješavanju svakodnevnih poslovnih problema i osmišljavanju novih proizvoda (Bognar,

2010) te je potrebno poticati razvoj kreativnog mišljenja kod mladih osoba u našem školskom sustavu. Ako budemo kreirali generacije mladih ljudi nesposobnih da razmišljaju za sebe, generacije koje nisu zainteresirane za nove ideje, koje nisu sposobne razmišljati kompleksno, neće biti inovacija. Bez kreativnosti nema inovacija, a svijetu je potrebna mlada generacija s novim idejama, generacija koja može mijenjati i unaprjeđivati postojeće ideje. Potrebni su mladi ljudi koji uče iz tuđih pogrešaka, koji će umjesto *Zašto?* pitati *Zašto ne?* Ili *Što ako...?*, mladi ljudi koji su sposobni razmišljati zaneseno, misliti „izvan okvira“, koji će razvijati samopouzdanje (Thorne, 2007).

2. Značajke kreativnosti i kreativne tehnike

Dryden i Vos (2001) ističu da je zapanjujuća činjenica da se kreativne tehnike ne poučavaju u većini škola, premda su one na više načina naš ključ za budućnost. Da bi učenici bili kreativni, moraju razvijati vlastite ideje i interese i moraju biti motivirani. Međutim, da bismo kod učenika razvili takve sposobnosti, trebamo ih naučiti razvijati kod sebe. Kreativnost učitelja pretpostavka je razvoja kreativnosti učenika i osobina je koja se može steći i odgajati. (Bognar, L. & B. 2007).

Bognar (2010) ističe da su brojne tehnike pomoću kojih se može poticati kreativnost učenika. Jedna od tih tehnika je tehnika *Slučajni pojmovi* koja se vrlo jednostavno može koristiti za razvoj divergentnog mišljenja. Proces teče tako da učenici izvuku jednu slučajnu riječ, a potom zapisuju njena svojstva i asocijacije te ih pokušavaju povezati sa zadanim problemom. Zanimljiva je i tehnika *Višestrukog postavljanja pitanja zašto*. Treba se upitati zašto se neki problem dogodio i zatim se postavlja pitanja koje započinje sa „zašto“ još četiri puta. Slična tomu je i tehnika *Šest univerzalnih pitanja* – problem se može riješiti tako da se postavi šest pitanja – što, gdje, kada, kako, zašto i tko. Može se izraditi u obliku umne mape.

Jednostavan i učinkovit postupak koji potiče suradnju, produktivnost i inovativnost jest tehnika *Šest šešira* koja uči podijeliti mišljenje na šest različitih načina koji su metaforički prikazani šeširima u različitim bojama (crvenim, plavim, žutim, bijelim, zelenim i crnim šeširom). Budući da se ljudi vrlo rijetko usude razmišljati izvan uobičajenih obrazaca, osmišljena je tehnika *Provokacije*, tehnika koja zahtijeva mišljenje koje istražuje različite i često neobične mogućnosti, a ne samo jednu. Počinje s vrlo neobičnom izjavom – provokacijom, za koju znamo da u sadašnjoj situaciji nije istinita. Ona daje originalno polazište za kreativno mišljenje.

Uz već spomenutu oluju ideja, česta je tehnika *Umnih karata*, kojima se reprezentiraju ideje, bilješke, informacije i sl., pomoću razgranatog crteža.

Humor u nastavi bitan je dio kreativnosti, jer se on najbolje postiže u opuštenom ozračju. Izvrsna metoda pomoću koje se može stvoriti humor u bilo kojoj situaciji jest osobni odmak ili isključivanje, što može dovesti do neobičnih rješenja jer se učenicima pruža šira i potpunija perspektiva.

Sjećanja iz budućnosti i Vođene fantazije odlične su tehnike za aktivno uključivanje učenika u nastavni proces, odmak od tradicionalne nastave te poticanje kreativnosti. Tehnike posebice mogu biti korisne u nastavi Hrvatskoga jezika, gdje se učenici trebaju vratiti u prošlost te napraviti intervju sa starim hrvatskim piscima, ili pak otputovati u budućnost te opisati „književnost budućnosti“.

Važno je imati na umu da svaki kreativni učitelj može osmišljavati vlastite kreativne tehnike na temelju postojećih.

3. Metodologija istraživanja

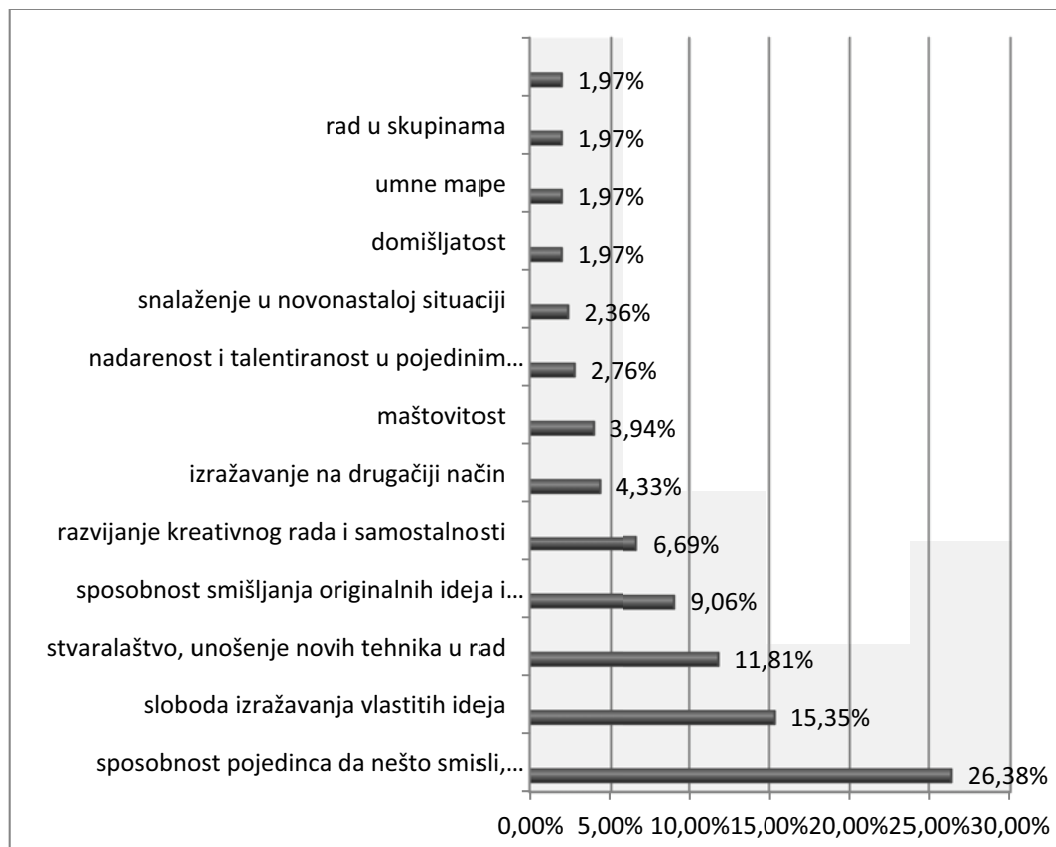
Cilj je ovoga istraživanja dobiti uvid u korištenje kreativnih tehnika u nastavi hrvatskog jezika te u doživljaj i važnost kreativnosti kod nastavnika i učenika.

Istraživanje je provedeno na uzorku od 200 učenika srednje strukovne škole u Osijeku u dobi od 14 do 19 godina te na uzorku od petero nastavnika hrvatskog jezika. Podaci su prikupljeni anketnim upitnikom koji je sadržavao pitanja otvorenog, zatvorenog i kombiniranog tipa te skale procjene zadanih tvrdnji. Anketiranje je bilo anonimno u određenom vremenskom presjeku.

U radu se postavljaju istraživačka pitanja: Smatraju li učenici i nastavnici kreativnost važnom u nastavi hrvatskog jezika i zašto? Imaju li mogućnost kreativno se izraziti u nastavi hrvatskog jezika i na koji način? Podudaraju li se mišljenja učenika i nastavnika o uspješnosti provođenja kreativnih tehnika?

Na temelju dobivenih podataka održana su tri sata Hrvatskoga jezika s ciljem približavanja kreativnih tehnika učenicima i učiteljima.

4. Rezultati istraživanja i rasprava

Grafikon 1. Definicija kreativnosti

Grafikonom 1. prikazana su promišljanja ispitanih učenika o pojmu kreativnosti. Od ukupno 254 odgovora, najveći postotak odnosi se na kreativnost kao na sposobnost pojedinca da nešto smisli, mašta i po mogućnosti ostvari (26,38%), nakon čega slijedi pogled na kreativnost kao na slobodu izražavanja vlastitih ideja (15,35%), stvaralaštvo i unošenje novih tehnika u rad (11,81%), sposobnost smišljanja originalnih ideja i stvari (9,06%), razvijanje kreativnog rada i samostalnosti (6,69%) te izražavanje na drugačiji način (4,33%). Deset odgovora (3,94%) učenika karakterizira pojam kreativnosti kao maštovitost, nešto manji broj kao nadarenost i talentiranost u pojedinim aktivnostima (2,76%) te snalaženje u novonastaloj situaciji (2,36%). Učenici su navodili da je kreativnost ujedno i domišljatost, pravljenje umnih mapa, rad u skupinama te mogućnost kvalitetnijeg i zanimljivijeg provođenja vremena (po 1,97%). Nekoliko odgovora odnosilo se i na pravljenje plakata, na pogled na kreativnost kao na vrijednu osobinu (po 1,18%), na rad u paru, znanje (0,79%) te je po jedan odgovor (0,39%) bio za doživljaj kreativnosti kao nešto s čime se radamo i što nadograđujemo životnim iskustvima, sviranje gitare te učenje kroz igru.

Iz navedenog proizlazi da su se učenici tijekom svoga školovanja susretali s pojmom kreativnosti i da imaju svoje viđenje kreativnosti. Širok spektar učeničkih odgovora dobiven na spomenuto pitanje potvrđuje činjenicu da je kreativnost kompleksan pojam te da ne postoji jedinstvena definicija kreativnosti. No, zanimljiva je činjenica da su se odgovori većine učenika (73,62%) poistovijetili s definicijom kreativnosti koja obuhvaća većinu gledišta znanstvenika, o kreativnosti kao urođenoj sposobnosti svakog pojedinca da proizvodi određenu novinu na već postojeće stanje, da je ta novina originalna, ekonomična i primjenjiva te da podrazumijeva kreativni potencijal osobe, što potvrđuje i Somolanji i Bognar, 2008.

Većina učenika (82,50%) prepoznaje važnost kreativnosti u nastavi hrvatskoga jezika, dok manji broj učenika (17,50%) smatra da kreativnost u nastavi hrvatskoga jezika nije važna.

Uz navedeno, učenici su bili upitani da obrazlože svoje mišljenje. Oni učenici koji kreativnost u nastavi hrvatskoga jezika smatraju važnom, najčešće navode da je razlog to što kreativnost rad čini zanimljivijim, a kad je nešto zabavno i zanimljivo lakše uče i zapamte gradivo (60%). 7,22% odgovora učenika važnost kreativnosti pronalazi u mogućnosti izražavanja vlastitog mišljenja, 6,11% u tome da se više razvijaju i unaprjeđuju, 5% da trebaju imati svoju maštu, dok se 4,44% odgovora odnosi na veću motiviranost za rad. Po tri odgovora učenika (1,67%) objašnjavaju važnost kreativnosti činjenicom da su kreativnošću učenički radovi jedinstveni, da kreativnost omogućava bolju komunikaciju između učitelja i učenika te naglašavaju da je vrlo važno sudjelovati u nastavnom procesu koristeći se svojim idejama, dok je kod 2 odgovora (1,11%) istaknuta njezina važnost kako nastava ne bi bila monotona i dosadna. Po jedan odgovor sagledava važnost kreativnosti (0,55%) u dobivanju bolje ocjene, u tomu da djeca mogu biti opuštenija i pokazati što znaju, da kreativnost potiče pojedinca na razmišljanje i pojačava njegove intelektualne sposobnosti te da ne bi bilo bježanja s nastave. Jedna učenica ovako objašnjava važnost kreativnosti: *Zato što sam u osnovnoj školi stalno radila umne mape, svo gradivo smo učili na neki kreativan način te smo tako dobivali bolje ocjene i hrvatski nam je bio zanimljiviji i na satu i za učiti.* Petanest ispitanika nije obrazložilo svoj odgovor.

S obzirom na rečeno, pozitivna je činjenica da ipak većina učenika uviđa važnost i korist kreativnosti u nastavi hrvatskoga jezika, kao motivatora za bolje, lakše i zanimljivije učenje. Što se učenike ranije uvede u kreativan način rada, prije će biti spremni na otvorenost za promjene, prihvaćanje različitosti, razvit će svoje samopouzdanje i lakše se nositi sa životnim preprekama i rješavanjem problema.

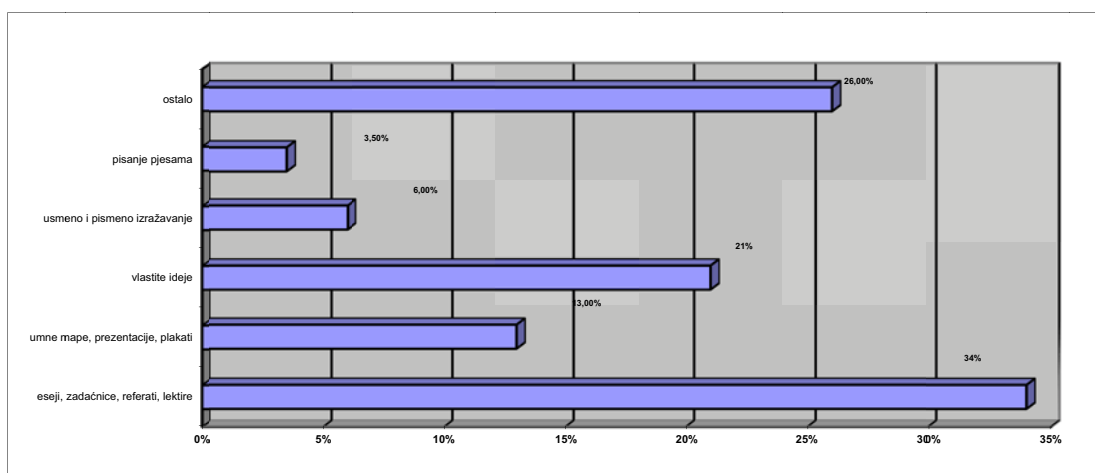
Učenici koji ne smatraju kreativnost važnom u nastavi Hrvatskoga jezika kao razloge najčešće navode da na satu Hrvatskoga jezika ne rade nešto zbog čega bi im kreativnost bila potrebna te da je u Hrvatskom jeziku važnije

znanje od kreativnosti (po 27,78%). 11,11% odgovora odnosi se na to da Hrvatski jezik ne zahtijeva mnogo razmišljanja, 8,33% odgovora da se Hrvatski jezik treba učiti napamet, a dva učenika (5,55%) navela su da ne znaju odgovoriti na spomenuto pitanje. Po jedan učenik (2,78%) tvrdnju da kreativnost u nastavi hrvatskoga jezika nije potrebna obrazlaže time da je Hrvatski jezik dosadan kao i zbog vlastitog neiskustva u korištenju kreativnih tehnika. Četiri učenika nisu odgovorila na ovo pitanje.

Obrazloženja učenika koji smatraju da kreativnost u nastavi hrvatskoga jezika nije važna upućuju na njihovo neznanje i nepoznavanje kreativnih tehnika u nastavi te svrhe zbog koje se one u nastavi koriste. Učitelji su ti od kojih se očekuje otvorenost prema različitostima, poticanje kreativnog načina razmišljanja kod svojih učenika, a samim time i pripremanje za budućnost, poticanje uspješnosti i mogućnosti nošenja s brzim globalizacijskim promjenama u današnjem svijetu. Vrlo je važno od samog početka školovanja poticati djecu na kreativan način razmišljanja, stoga učitelji prvenstveno trebaju poraditi na vlastitoj kreativnosti kako bi stvorili dobre temelje za svoj daljnji rad i razvoj, a samim time razvoj i napredak svojih učenika.

Učenici su podijeljeni u mišljenju imaju li mogućnost kreativno se izražavati na nastavi. Razlog tomu može se potražiti u činjenici da različiti učitelji predaju u različitim razredima. Prema tome, dok neki učitelji više ili manje koriste kreativne tehnike u svom radu, drugi pak većinom održavaju tradicionalnu nastavu. Umjesto ohrabrivanja kreativnog i kritičkog razmišljanja, događaju se nepoticajne okolnosti za kreativan rad. U prilog tomu govori jedan komentar učenika: *Imam (kreativne ideje), ali ih ne iznosim pošto bi profesorica rekla da to nije kreativno.*

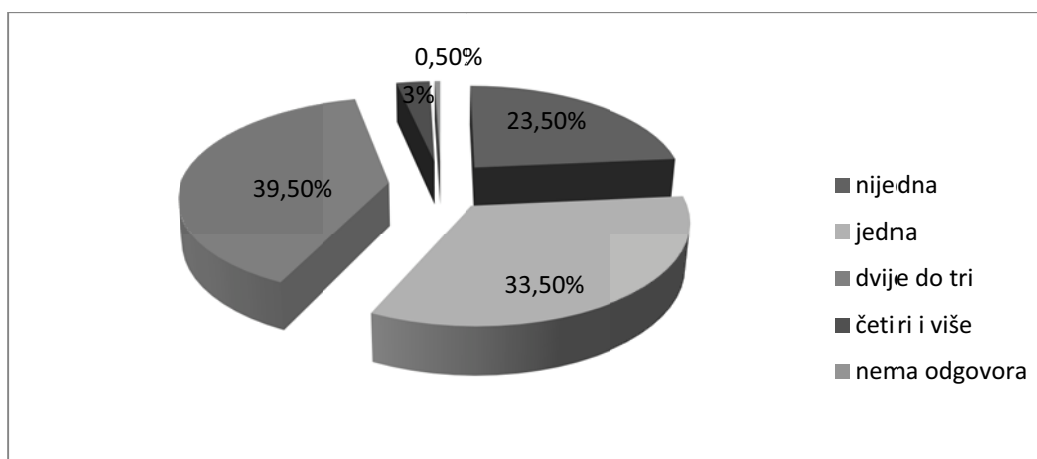
Učenici koji su se izjasnili da se mogu kreativno izražavati na nastavi Hrvatskog jezika, istaknuli su sljedeće načine:

Grafikon 4. Načini kreativnog izražavanja u nastavi Hrvatskoga jezika

Na satima Hrvatskoga jezika učenici se najčešće imaju mogućnost kreativno izraziti kroz eseje, zadaćnice, referate i lektire (34%), iako to nisu kreativne tehnike same po sebi te inicijativa polazi od samog učenika, odnosno, nema izvanjskog poticanja stvaralačke atmosfere. 21% učenika smatra da se kreativno izražava kroz iznošenje vlastitih ideja, dok 13% učenika navodi umne mape, prezentacije i plakate kao oblik svog kreativnog djelovanja.

Određeni se broj učenika (3,5%) kreativno izražava pisanjem pjesama, a 6% učenika smatra da je kreativno u usmenom i pismenom izražavanju. Učenici (njih 26%) su u kategoriji *Ostalo* spominjali: križaljke, obradu tekstova, igrice, individualni rad, davanje primjera iz života i povezivanje s gradivom. Iz njihovih se odgovora može vidjeti da nisu dovoljno upoznati s brojnim kreativnim tehnikama niti da su ih imali prilike iskustveno proći. U prilog tomu govori sljedeći citat jednog učenika: *Ne znam, ali želim da bude kreativno, nek se nastavnica potruđi.*

Grafikon 5. Prosjek korištenja kreativnih tehnika na satu Hrvatskoga jezika

Grafikonom 5. prikazan je prosjek korištenja kreativnih tehnika na satu Hrvatskoga jezika, odnosno koliko kreativnih tehnika učitelj/ica izmijeni na jednom nastavnom satu. Najviše učenika (39,5%) izjasnilo se da učitelj/ica primijeni dvije do tri kreativne tehnike na jednom nastavnom satu Hrvatskoga jezika, njih 33,5% da primijeni jednu kreativnu tehniku, dok je njih 23,5% reklo da učitelj/ica ne primjenjuje kreativne tehnike. Mali postotak učenika (3%) tvrdi da njihov/a učitelj/ica primijeni četiri i više kreativnih tehnika na satu. Jedan učenik (0,50%) nije odgovorio na spomenuto pitanje.

S obzirom na rečeno, može se zaključiti da učitelji u nastavi Hrvatskoga jezika primjenjuju kreativne tehnike. No, da to nije dovoljno zastupljeno upućuje činjenica da se više od polovice učenika (57%) izjasnilo da učitelj/ica koristi samo jednu ili pak nijednu kreativnu tehniku na satu Hrvatskoga jezika. Kako je Hrvatski jezik jedan od najvažnijih predmeta u školi jer se učenike

između ostaloga uči pismenom i usmenom izražavanju, komunikaciji, a jezik je osnova ljudske komunikacije, potrebno je mnogo više kreativnog rada s učenicima.

	nikada	rijetko	ponekad	često	uvijek
<i>individualan rad</i>	1%	4%	22,5%	53,5%	19%
<i>rad u paru*</i>	15%	24%	42%	18%	0,5%
<i>rad u skupinama**</i>	26,5%	37,5%	25%	8,5%	1,5%
<i>frontalni rad*</i>	15,5%	20,5%	16,5%	30%	17%

* 1 ispitanik nije odgovorio na pitanje

** 2 ispitanika nisu odgovorila na pitanje

Tablica 1. Učestalost korištenja nastavnih oblika rada

Iz tablice 1. vidljiva je učestalost korištenja nastavnih oblika rada: individualnog rada, rada u paru, rada u skupinama i frontalnog rada u nastavi Hrvatskoga jezika. Više od polovice učenika (53,5%) izjasnilo se da je individualni rad često zastupljen na satima Hrvatskoga jezika. Najviše njih (42%) izjasnilo se da se rad u paru koristi samo ponekad, dok se najveći postotak odgovora (37,5%) odnosi na to da se rad u skupinama rijetko koristi, frontalni rad često (30%).

Iz navedenog se može zaključiti da se frontalni i individualni rad često koriste na satima Hrvatskoga jezika, dok je to rjeđi slučaj s radom u paru i radom u skupinama.

To bi svakako trebalo biti obrnuto, jer se radom u paru i radom u skupinama provodi suradničko učenje, kojim se kod učenika potiče kreativnost, uči ih timskom radu, dubljem razumijevanju i kritičkom mišljenju. Povećava se motiviranost učenika i razvija sposobnost da situaciju promotre iz tuđe perspektive, uči ih se toleranciji te iznad svega kreativnom načinu razmišljanja. Kada se sagledaju spomenute prednosti rada u paru i rada u skupinama, može se uvidjeti da upravo ovi načini rada uz korištenje kreativnih tehnika osposobljavaju učenike da budu spremni suočiti se s izazovima u budućnosti i ulaskom u svijet rada, na čemu je zapravo i naglasak nakon završetka njihova školovanja.

U prilog prethodnom govore i učenički odgovori na pitanje koji oblik rada najčešće prevladava na satima Hrvatskoga jezika, pri čemu se najveći broj učenika (56%) izjasnio da na satima Hrvatskoga jezika prevladava individualni rad, nakon čega slijedi frontalni rad (30,50%). Samo 13,50% učenika reklo je da na satima Hrvatskoga jezika prevladava rad u paru ili rad u skupinama, od čega se 9,50% odgovora odnosi na rad u paru, a 4% odgovora na rad u skupinama. Navedeno upućuje na zaključak da učitelji i dalje rade na tradicionalan način, na način koji ne može osposobiti mladog čovjeka za život,

za budućnost, gdje će mu biti potrebno mnogo veće znanje nego ono koje se može izmjeriti tradicionalnom testovima.

Kako bismo shvatile razmišljanja i stavove učenika, postavljeno im je nekoliko tvrdnji na koje su morali izraziti svoje (ne)slaganje ocjenom od 1 do 5.

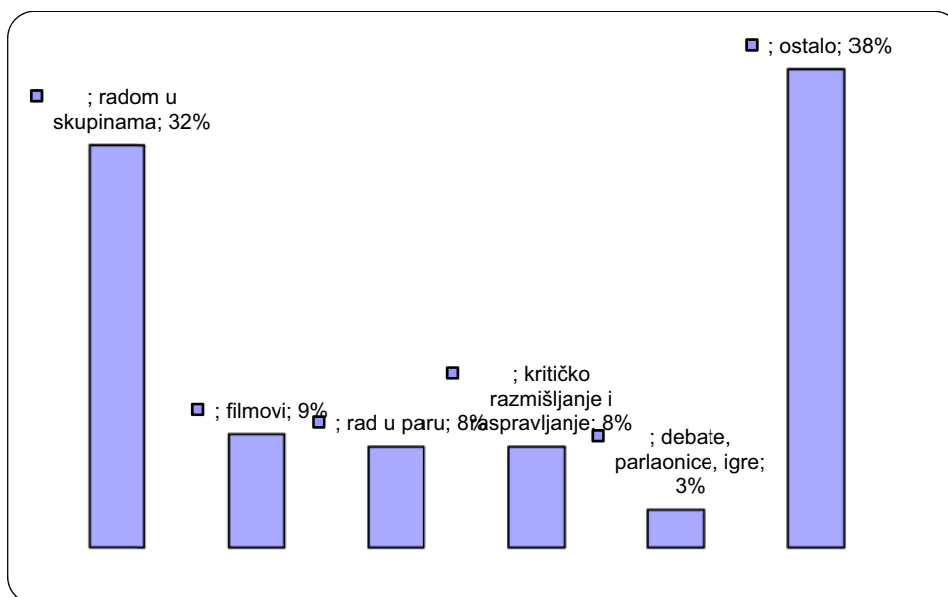
TVRDNJE	1	2	3	4	5
1. Nastava hrvatskog jezika mi je zanimljiva.*	20%	18,5%	33,5%	18%	10%
2. Motiviran/a sam za rad na nastavi hrvatskog jezika.	17,5%	23%	30%	23%	6,5%
3. Nastavnik/ica je motiviran/a za rad na nastavi hrvatskog jezika.	7,5%	7%	16%	22,5%	47%
4. Kreativne tehnike uspješno se provode u nastavi hrvatskog jezika.	17,5%	27,5%	29,5%	17,5%	8%
5. Zadovoljan/na sam održanom nastavom hrvatskog jezika.	12%	12,5%	31,5%	23%	21%
6. Nastavnik/ica je pripremljen/a za sate hrvatskog jezika.	3,5%	5%	6,5%	23%	62%

* jedan ispitanik nije odgovorio na postavljenu tvrdnju

Tablica 2. Procjena tvrdnji skalom ocjena od 1 do 5

Iz dobivenih podataka može se iščitati da je nastava Hrvatskoga jezika učenicima većinom nezanimljiva (ocjene od 1 do 3 – 72%), da nisu dovoljno motivirani za rad (70,5%) te da su prosječno zadovoljni održanom nastavom (31,5%). U skladu s tim, smatraju da se kreativne tehnike nedovoljno uspješno provode u nastavi (57% - ukupno ocjene 2 i 3). Unatoč tomu, najveći broj učenika smatra da je nastavnica motivirana za rad (47%) te pripremljena za sate Hrvatskoga jezika (62%).

Učenici su također upitani kako učiniti nastavu Hrvatskog jezika zanimljivijom te se pokazalo da imaju brojne ideje.

Grafikon 6. Kako učiniti nastavu Hrvatskoga jezika zanimljivijom.

32% učenika bi kreativnu atmosferu poticalo radom u skupinama (suradničkim učenjem), gledanjem i komentiranjem filmova 9%, radom u paru 8%, kritičkim razmišljanjem i raspravljanjem; 8%, debatama, parlaonicama i igrama 3%, a u kategoriji ostalo (38%) navodili su: više kreativnih radova, igre i glumu, više samostalnosti, odlaske u kazališta, muzeje, na izlete; približavanje sadržaja učenicima, davanje primjera iz života i povezivanje sa sadržajem itd.

Učenici su uočili važnost opuštenosti, prijateljske i suradničke atmosfere za poticanje kreativnosti: *...opuštenija atmosfera, a ne samo tišina u razredu..., Predmet nije bitan, sve je do nastavnika – on može učiniti sat zanimljivijim.*

Učenici vjeruju da sat može biti puno zanimljiviji, kreativniji, no isto su tako svjesni da je u tom procesu naglasak na nastavniku, koji prije svega treba biti kreativan – da bi i učenici bili kreativni. Zanimljiv je podatak da je 82,5% učenika navelo da nastavnici pri izvođenju sata Hrvatskoga jezika polaze od njihovih interesa, potreba i mišljenja, dok 17,5% učenika smatra da tomu nije tako.

Vidljiv je velik kontrast u odnosu na njihovo zadovoljstvo vlastitom aktivnošću na satu Hrvatskoga jezika. 52,50% učenika potvrdno je odgovorilo na spomenuto pitanje, dok se njih čak 47,50% izjasnilo da nije zadovoljno svojom aktivnošću.

Iz toga se može zaključiti da je gotovo polovica učenika nezadovoljna, što je vrlo visok postotak koji ukazuje na potrebu promjena u nastavi jer učenik treba biti središte odgojno-obrazovnog procesa, a suvremena škola naglasak stavlja na aktivnost učenika i njegovo sudjelovanje. Učenje treba biti aktivno, nastava interaktivna, a učenici uključeni u rješavanje problema, učenje, pa i planiranje same nastave.

	1		2		3		4		5	
	<i>općenito</i>	<i>moj nastavnik</i>	<i>općenito</i>	<i>moj nastavnik</i>	<i>općenito</i>	<i>moj nastavnik</i>	<i>općenito</i>	<i>moj nastavnik</i>	<i>općenito</i>	<i>moj nastavnik</i>
<i>prirodnost</i>	33,5%	7%	16%	9%	22,5%	12%	11,5%	25%	16,5%	47%
<i>empatičnost</i>	15%	13%	20,5%	10%	16,5%	27,5%	23,5%	29%	24,5%	20,5%
<i>povjerenje u učenika</i>	12,5%	9%	27%	9%	25,5%	34,5%	25,5%	26,5%	9,5%	21%
<i>inovativnost</i>	12,5%	6,5%	11,5%	14,5%	19,5%	33%	21%	31,5%	35,5%	14,5%
<i>pristupačnost</i>	27%	8,5%	25%	8%	15,5%	17,5%	18%	25%	14,5%	41%

Tablica 2. Osobine učitelja poredane prema važnosti te njihova prisutnost kod učitelja

Na skali procjene od 1 do 5 (pri čemu je 1 – najviše, a 5 – najmanje važna osobina) učenici su trebali poredati pojedine osobine učitelja prema važnosti te ocijeniti prisutnost tih osobina kod svoga učitelja (Tablica 2.). Podatci upućuju na to da učenici kod učitelja najviše cijene prirodnost (33,5% ocijenilo je tu osobinu ocjenom 1) i pristupačnost učitelja (27% učenika ocijenilo je tu osobinu ocjenom 2), nakon čega slijedi povjerenje u učenika (34,5% ocijenilo je navedenu osobinu ocjenom 3) te na kraju inovativnost (35,5%) i empatičnost (24,5%), kojima je najveći postotak učenika dao ocjenu 5, odnosno procijenio ih kao najmanje važne od spomenutih osobina. Uspoređujući važnost pojedinih osobina općenito s osobinama njihovih učitelja, vidi se velik raskorak. Sve učeničke procjene osobina njihovih nastavnika kretale su se na skali od ocjena 3 do 5. Prirodnost i pristupačnost koje učenici najviše cijene kod nastavnika, najveći postotak učenika ocijenio je kao najmanje prisutnu osobinu kod njihovog učitelja (47% njih ocijenilo je tako prirodnost, a njih 41% pristupačnost). 34,5% učenika učiteljevo povjerenje u njih ocijenilo je ocjenom 3, dok je to treća po redu važna osobina koju oni procjenjuju da bi učitelj trebao imati. Istom ocjenom najveći postotak učenika (33%) procijenio je inovativnost, dok je njih 29% ocjenu 4 dalo za empatičnost kao prisutnu osobinu kod svog učitelja.

Iz navedenog se može zaključiti da je učenicima najvažnija prirodnost i pristupačnost učitelja, da učitelj ne bude distanciran od njih. Upravo te osobine važne su za dvosmjernu komunikaciju učitelja i učenika, njihov suradnički i prijateljski odnos. Kako su sve navedene osobine (važne za suvremenog

učitelja) prisutne kod njihovih učitelja procijenjene loše, proizlazi da učitelji moraju prvenstveno raditi na sebi, na unaprjeđenju vlastitih kompetencija i kreativnosti, kako bi to mogli prenijeti svojim učenicima.

Stevanović (2003) ističe da je kreativan učitelj inspiracija učenicima, stremljenju svoje nastave te potiče učenike na samovrednovanje, pokušavajući potaknuti intrinzičnu motivaciju u njima. Podatci dobiveni anketiranjem petoro nastavnika Hrvatskog jezika pokazuju da su svjesni važnosti kreativnosti u nastavi Hrvatskog jezika (100%), jer po njihovu mišljenju potiče zainteresiranost za rad, kreativan način razmišljanja i pobuđuje maštu. Prosječno koriste jednu kreativnu tehniku (60%), a neki nastavnici i dvije (40%), najčešće umne karte kao sintezu svoga sata. Nastavnici (60%, njih troje) primijetili su da su učenici nemotivirani za rad u nastavi Hrvatskoga jezika te ju pokušavaju učiniti zanimljivijom koristeći nove metode poučavanja, različita pomagala i povezivanjem sadržaja sa stvarnim životom. Zanimljivo je ovdje primijetiti da ispitani nastavnici nisu spominjali stvaranje i poticanje ozračja i klime u razredu koja je preduvjet za kreativno djelovanje, osobno usavršavanje i samorefleksiju vlastite prakse. Svi nastavnici (100%) smatraju da uzimaju u obzir mišljenje, potrebe i interese učenika prilikom izvođenja nastave Hrvatskoga jezika, no, nemotiviranost učenika za rad (70,5%) kontrast je tom podatku. Nastavnici (60%) i učenici (57%) slažu se u tome da se kreativne tehnike ne provode dovoljno uspješno na satima Hrvatskoga jezika.

Da im inovativnost nije jača strana, potvrdilo je 85% nastavnika, a 80% njih voljelo bi naučiti nešto više o kreativnim tehnikama. Upravo se ovdje otvara prostor za rad s nastavnicima.

5. Praktični dio *Mašta može svašta*

Podatci dobiveni anketnim upitnikom ukazali su na potrebu češćeg korištenja kreativnih tehnika na satima Hrvatskoga jezika. Iz tog razloga odlučile smo održati nekoliko sati Hrvatskoga jezika, kako bi učenicima i nastavnicima¹ približile rad uz pomoć kreativnih tehnika. Sate Hrvatskoga jezika² održale smo u 3. razredu srednje strukovne škole. Slijedom nastavnog plana i programa, nastavne jedinice bile su vezane za hrvatskog pisca Antuna Gustava Matoša, za njegova djela *Kip domovine leta 188** i *Camao*.

Prvi sat Hrvatskoga jezika ticao se crtice *Kip domovine leta 188**. Kako učenici nisu bili upoznati s biografijom pisca, na početku nastavnog sata pustile smo im trominutni video-zapis o piščevu životu, uz prigodnu glazbu i

¹ Na održanim satima nazočila je jedna nastavnica Hrvatskoga jezika, u čijem smo razredu provele spomenuti način rada. Zbog vremenskog ograničenja i drugih obaveza ostali nastavnici nisu bili u mogućnosti nazočiti održanim satima.

² Zbog vremenskog ograničenja održana su tri sata hrvatskoga jezika.

slike iz njegova života te smo nakon toga s učenicima razgovorale o njihovim dojmovima. Na ovom satu izmjenjivale su se različite kreativne tehnike: *Oluja ideja*, *Crtanje stripa* (kojim su učenici pokazali razumijevanje teksta) i *Vođena fantazija*. *Olujom ideja* učenici su u paru zapisivali asocijacije na zadani pojam „kip domovine“. Najčešće spomenute su: domovina, Ante Starčević, Hrvatska, domoljublje, zastava. Razumijevanje teksta učenici su provjerili radom u skupinama, i to *crtanjem stripa* u koji su morali uključiti humor i ironiju, karakteristike koje je pisac u svojoj crtici koristio. Kreativnost učenika ovdje je došla do velikog izražaja, svi su učenici rado pridonijeli svojim idejama i zamislama te uspješno surađivali. Njihovoj aktivnosti i zainteresiranosti za rad pridonijeli su i različiti materijali (pastele, drvene bojice, flomasteri itd.). Učenike je posebno zaintrigirala tehnika *Vođena fantazija* pomoću koje su otputovali u *let 188** (daleku 1883. godinu), na glavni zagrebački trg i sudjelovali u narodnoj pobuni te se upoznali s *Pepicom* i *Jožekom*, glavnim likovima Matoševe crtice, a uz to vidjeli i samog Matoša. Pri povratku u školske klupe učenici su izrazili svoj doživljaj haiku pjesmom koju su potom podijelili s razredom.

Drugi sat Hrvatskoga jezika bio je dvosat na kojem smo interpretirali Matoševu novelu *Camao*. Na početku prvoga sata učenici su promatrali sliku papige Camao, koja je u mitologiji opisana kao mistična ptica koja ugrine kada žena učini preljub. Slika ptice u učenicima je probudila različite asocijacije (zločesta, divlja, zelena, žuta itd.). I na ovim se satima učenička mašta poticala različitim kreativnim tehnikama i metodama rada, poput *Čitanja s predviđanjem*, gdje su učenici imali dojam da zaista sudjeluju u radnji novele pokušavajući predvidjeti što će se događati u određenim ključnim trenucima (na temelju otkrivenih informacija i njihove maštovitosti). Spomenutom tehnikom učenici i nastavnica uvidjeli su da čitanje tekstova koji obiluju dijalektizmima i tuđicama, ne mora nužno biti dosadno i naporno. Upravo neizvjesnost daljnjih događanja u noveli motivirala je učenike na pažljivo praćenje teksta te aktivno sudjelovanje u nastavi. Kako je tekst bio poduži, njegova interpretacija odvijala se na sljedećem satu, na kojemu je poticano suradničko učenje radom u skupinama. Na početku drugog sata učenici su postupkom razbrojavanja podijeljeni u četiri skupine, od kojih je svaka imala zaseban zadatak u kojem je imala mogućnost kreativno se izraziti. Prva skupina imala je zadatak izraditi *Sociogram* (slikovito prikazati odnose među likovima u djelu, koristeći različite simbole, oblike, linije, boje, riječi i/ili rečenice). Učenici su likove slikovito prikazali, primjerice notama (Kamenskog, glavnog lika pijanista) i mačkom (Fanny, *femme fatale* u djelu, velika ljubav pijanista) itd. Veze među likovima označili su trnjem, srcetima, munjama kao simbolima njihovih odnosa. Tehnikom *Šest univerzalnih pitanja* druga je skupina riješila problem ljubavnog trokuta u djelu, a treća je skupina osmislila *Petostih* u kojem je istaknula najvažnije i njima najzanimljivije

događaje. Na taj način nastala je originalna pjesma. Posljednja skupina *Promijenila je kraj priče* čiji je završetak bio upečatljiv i iznenađan. Umjesto smrti glavnih likova i papigine izdaje, kako stoji u originalnoj verziji, učenici su u svom kraju priče ljubavnicima osigurali bijeg, na način da je Fanny usmrtila svog muža, čiji je duh na kraju ušao u papigu. Nakon što je svaka skupina izvršila svoj zadatak, predstavnici skupina iznijeli su ostalim učenicima svoja rješenja, što je popraćeno vrlo ugodnom, opuštenom i humorističnom atmosferom.

Za taj sat planirana je i kreativna tehnika *Pisanja pisma jednom od likova iz djela ili autoru djela*, no nije provedena jer se kao poteškoća pokazala vremenska organizacija aktivnosti, budući da je za neke aktivnosti učenicima trebalo dati više vremena kako bi se mogli što kvalitetnije i uspješnije kreativno izraziti.

Nakon provedenih sati Hrvatskoga jezika učenicima i nastavnicima dana je evaluacija u obliku *vremenske karte* s dodatkom vlastitih komentara, primjedbi i prijedloga. Analiza evaluacijskih listića pokazala je zadovoljstvo učenika i njihovu želju za daljnjim radom koristeći kreativne tehnike:

„*Cijelo predavanje mi se svidjelo zato što je bilo kreativno, zanimljivo. Mogli smo svi sudjelovati što je bilo puno zabavnije nego klasično predavanje profesorice.*“

„*Sviđa mi se ovaj način rada, sviđa mi se izbor članova grupa prema brojevima. Smatram da je bio problem u podužem tekstu, ali da je bila dobra ideja da čita više učenika kako bi se svi osjećali dovoljno uključeno!*“

„*Sviđa mi se ovaj način rada, a pogotovo kako su nam profesorice sve to prezentirale.*“

„*Lijepo, poučno, zanimljivo, kreativno, malo previše djetinjasto al lako se pamti. Al super je.*“

„*Uglavnom mi se sve svidjelo, ali trebalo bi malo više vremena da bi to bilo još zanimljivije.*“

Nastavnici su se također svidjeli održani sati; pozorno je pratila reakcije učenika, njihove aktivnosti i proces poticanja kreativnosti te će ih ubuduće pokušati primjenjivati u vlastitoj praksi.

Iz navoda možemo vidjeti da su i učenici primijetili poteškoću vremenskog ograničenja. Smatramo da bi kontinuiranim radom s istim učenicima oni postali još otvoreniji, opušteniji i da se ne bi bojali iznositi svoje kreativne ideje od straha da ne budu ismijani.

6. Umjesto zaključka

Istraživanjem se dobio uvid u korištenje kreativnih tehnika u nastavi Hrvatskoga jezika. Iako je nastava još uvijek u tranziciji s tradicionalne na

suvremenu nastavu (što je vrlo spor proces), kreativnost i kreativne tehnike nisu dovoljno zastupljene u nastavi hrvatskoga jezika, čega su svjesni i učenici i učitelji. Iako i jedni i drugi prepoznaju važnost i značaj kreativnosti, iznenađujuće velik broj učenika smatra da ona nije važna u nastavi, što se može opravdati njihovim neiskustvom u krutom obrazovnom sustavu, u kojem su se kreativni pokušaji „gušili“, a ne ohrabivali i poticali. Učenici su podijeljeni u mišljenju mogu li se kreativno izražavati u nastavi Hrvatskoga jezika te je vidljiv njihov strah od ismijavanja i neprihvatanja ideja.

Učenici su, kao i učitelji, prepoznali da je učitelj taj koji treba poticati i razvijati kreativnost kod učenika. Ovdje je vrlo važan faktor pozitivnog, prihvaćajućeg okruženja gdje će se učenici osjećati ugodno te slobodno pokazivati svoju originalnost.

Praktični dio rada prikazao je nama, ali i učenicima i učiteljima da nastava Hrvatskoga jezika ne mora biti nezanimljiva, nemotivirajuća i naporna, već da može biti ispunjena maštom, smijehom, crtežima, originalnim idejama te da i u toj nastavi vrijedi izreka koju su učenici s radošću prihvatili: *Mašta može svašta!*

Literatura:

1. Bognar L. & Bognar, B. (2007). Kreativnost učitelja kao značajna kompetencija nastavničke profesije. In N. Nanić (Ed), *Zbornik radova, Kompetentnost i kompetencije učitelja* (pp. 421-428). Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Učiteljski fakultet u Osijeku i Kherson (Ukraine): Kherson State University Kherson.
2. Bognar, B. (2010). *Škola koja razvija kreativnost*. Stvaralaštvo učitelja. Retrieved on 13th March 2012. from: <http://kreativnost.pedagogija.net/mod/resource/view.php?id=4>
3. Bowkett, S. (2007). *Jumpstart! Creativity*. London: Routledge.
4. Dryden, G. & Vos, J. (2001). *Revolucija u učenju: kako promijeniti način na koji svijet uči*. Zagreb: Educa.
5. Somolanji, I. & Bognar, L. (2008). Kreativnost u školskim uvjetima. *Život i škola*, 54(19), 87-94.
6. Starko, A. J. (2010). *Creativity in the Classroom*. New York: Routledge.
7. Stevanović, M. (2003). *Modeli kreativne nastave*. Rijeka: Andromeda.
8. Tan, A. (2007). *Creativity – A Handbook for Teachers*. Singapore: World Scientific.
9. Thorne, K. (2007). *Essential Creativity in the Classroom*. Inspiring Kids. Oxon: Routledge.

CREATIVITY IN CROATIAN LANGUAGE TEACHING

Abstract: This study focuses on creativity in Croatian language teaching and education, namely the creative techniques used and students' and teachers' perception

of the importance of creativity. The research was conducted on the sample of 200 students of a vocational school in Osijek, their age ranging from 14 to 19, as well as on a smaller sample of five teachers of Croatian language. The results obtained in a survey shows that both the students and the teachers consider creativity quite significant in Croatian language teaching, but that the creative techniques are not frequently used. Several lessons were set up to teach students and teachers some techniques for creativity boost, which showed that the Croatian language lessons do not necessarily has to be boring, but filled with fantasy, humour, drawings and original ideas.

Keywords: Croatian language, creative techniques, creativity, teachers, students.

KREATIVITÄT IM KROATISCHUNTERRICHT

Zusammenfassung: Das Thema dieser Studie ist die Kreativität im Kroatischunterricht. Das zeitgenössische Wort Kreativität (lat. creare) bezieht sich auf die Macht der Schaffung, Erfindung oder Herstellung; das künstlerische Schaffen oder die Teilnahme bei etwas Lohnendem oder Wertvollem (konstruktivem, zielgerichtetem).

In der Studie werden Untersuchungsfragen gestellt: Glauben die Schüler und Lehrer, dass die Kreativität ein wichtiger Bestandteil im Kroatischunterricht ist und warum? Haben sie die Möglichkeit, sich im Kroatischunterricht kreativ auszudrücken und wie? Stimmen die Meinungen der Schüler und Lehrer über den Erfolg der Umsetzung von kreativen Techniken überein?

Mit Hilfe dieser Fragen wurde ein Einblick in die Nutzung von kreativen Techniken im Kroatischunterricht gewonnen, sowie in die Erfahrung und die Bedeutung von Kreativität für Lehrer und Schüler.

Die Studie wurde an einer Stichprobe von 200 Schülern der berufsbildenden Schule in Osijek im Alter von 14-19 Jahren und an einer Stichprobe von fünf Lehrern der kroatischen Sprache durchgeführt. Die Daten wurden mittels eines Fragebogens gesammelt, der Fragen vom offenen, geschlossenen und kombinierten Typ enthielt, sowie einer Bewertungsskala der gegebenen Feststellungen. Die Umfrage war in einem bestimmten Zeitintervall anonym.

Die Untersuchung hat gezeigt, dass für die Schüler und Lehrer im Kroatischunterricht die Kreativität eine wichtige Rolle spielt, weil nach der Meinung der Schüler die kreativen Techniken im Unterricht den Lernstoff erleichtern. Darüber hinaus weisen die Lehrer darauf hin, dass mit der Kreativität auch die Arbeitsmotivation der Schüler steigt. Alle Lehrer sind der Meinung, dass sie sich im Kroatischunterricht kreativ ausdrücken können, während die Schüler bei dieser Frage geteilter Meinung sind. Die Daten zeigen eine Übereinstimmung der Meinungen von Lehrern und Schülern über den Erfolg der Umsetzung von kreativen Techniken im Kroatischunterricht, wobei sie weder zufrieden noch unzufrieden mit ihrem Erfolg sind und die wenigsten Befragten sind voll mit diesen zufrieden.

Schlüsselbegriffe: Kroatischunterricht, kreative Techniken, Kreativität, Lehrer, Schüler.